

Załącznik do Uchwały Nr III/25/18
Rady Miasta Chełm z dnia 18 grudnia 2018 r.
w sprawie przyjęcia Miejskiego Programu
Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie
w Chełmie na lata 2019-2021

**Miejski Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie
w Chełmie
na lata 2019 – 2021**

Spis treści

Wstęp.....	3
Podstawy prawne Programu	4
Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie.....	9
Dane demograficzne	9
Dane dotyczące przemocy w rodzinie na terenie miasta Chełm.....	12
Cele i obszary programu.....	29
Obszary, kierunki i działania Programu.....	30
Przewidywane efekty Programu	38
Finansowanie Programu	38
Sposoby monitorowania Programu	38

Wstęp

Przemoc w rodzinie narusza podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia i zdrowia oraz poszanowania godności osobistej, a władze publiczne mają obowiązek zapewnić wszystkim obywatelom równe traktowanie i poszanowanie ich praw i wolności.¹

Przemoc w rodzinie to wieloaspektowy i niezwykle trudny do rozwiązania problem, a oznaki tego, iż osoba w naszym otoczeniu jej doświadcza są niezwykle trudne do zaobserwowania. Oto kilka sugestii, cech które mogą pomóc nam w rozpoznaniu, czy osoba w naszym otoczeniu może doświadczać przemocy w rodzinie?

Strach. Osoba doświadczająca przemocy domowej może sprawiać wrażenie bycia w ciągłym strachu.

Izolacja. Osoba doświadczająca przemocy domowej może nagle utracić lub zacząć unikać kontaktu z osobami bliskimi i przyjaciółmi.

Kontrola. Osoba doświadczająca przemocy domowej jest pod ciągłym nadzorem i kontrolą ze strony sprawcy przemocy.

Krytyka. Osoba stosująca przemoc często otwarcie lub w zawaolowany sposób krytykuje swoją ofiarę w obecności innych.

Zmiany. Osoba doświadczająca przemocy domowej może nagle zmienić swoje zachowanie, wygląd, sposób bycia, ubiór czy podejście do używek.

Obrażenia. Jedną z form przemocy domowej jest przemoc fizyczna, ale nie jest tak w każdym przypadku.

Wymówki. Osoba doświadczająca przemocy domowej może brać na siebie odpowiedzialność za zachowanie sprawcy, tłumaczyć go.

Aluzje. Osoba doświadczająca przemocy domowej bardzo długo dojrzewa do szukania pomocy, często w bardzo zawaolowany sposób sygnalizuje problem.

Ogólniki. Osoba doświadczająca przemocy może przestać przekazywać jakiegokolwiek informacje o tym, jak układa się jej związek z partnerem.²

¹ Preambuła do Ustawy z dnia z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015r. poz. 1390)

² Źródło: J. Szuryn Przemoc domowa – to nie moja sprawa?, „Niebieska Linia” 4/111/2017 s.25

Podstawy prawne Programu

Program realizowany będzie w oparciu o następujące akty prawne:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz. U. z 1997r., Nr 78, poz. 483, z późn. zm.),
- Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule dnia 11 maja 2011 roku (Dz. U. z 2015r. poz. 961),
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015r. poz. 1390),
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 roku Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2017r. poz. 682 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny (Dz. U. z 2018r. poz. 1600 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2018r. poz. 1987),
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 roku Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2018r. poz. 1360 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2018r. poz. 995 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2018r. Poz. 994 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2018r. poz. 2137),
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2018r. poz. 1030 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz. U. z 2018r. poz. 1508 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2018r. poz. 998, z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2018r. poz. 450 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji (Dz. U. z 2017r. poz. 2067 z późn. zm.),
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 roku w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U. z 2011r., Nr 209 poz.

1245),

- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 roku w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływanie korekcyjno-edukacyjne (Dz. U. z 2011r., Nr 50 poz. 259),
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011 roku w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie (Dz. U. z 2011r., Nr 81, poz. 448),
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 22 października 2010 roku w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2010r., Nr 201, poz. 1334),
- Uchwała Nr 76 Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 2014 roku w sprawie ustanowienia Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020 (M.P. z 2014r. poz. 445),
- Uchwała Nr XXV/361/2016 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 30 grudnia 2016 roku w sprawie przyjęcia Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2017-2020.

Podstawowym dokumentem regulującym kwestie przemocy w rodzinie w ujęciu prawnym jest Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (zwana dalej Ustawą), która definiuje to zjawisko jako jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych, osób wspólnie zamieszkujących lub wspólnie gospodarujących, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne.

Zjawisko to charakteryzuje się tym, że³:^[3]

- jest intencjonalne - przemoc jest zamierzonym działaniem człowieka i ma na celu kontrolowanie i podporządkowanie ofiary,
- siły są nierównomierne w relacji – jedna ze stron ma przewagę nad drugą - ofiara jest słabsza a sprawca silniejszy,
- narusza prawa i dobra osobiste – sprawca wykorzystuje przewagę siły narusza

³ źródło: www.niebieskalinia.pl

- podstawowe prawa ofiary (np. prawo do nietykalności fizycznej, godności, szacunku itd.);
- powoduje cierpienie i ból – sprawca naraża zdrowie i życie ofiary na poważne szkody - doświadczanie bólu i cierpienia sprawia, że ofiara ma mniejszą zdolność do samoobrony.

Zgodnie z Ustawą do zadań własnych gminy i powiatu należy w szczególności tworzenie gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym:

- 1) opracowanie i realizacja gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie;
- 2) prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie;
- 3) opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie;
- 4) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia;
- 5) tworzenie zespołów interdyscyplinarnych;
- 6) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach interwencji kryzysowej.

Instytucje i organizacje pozarządowe tworzące lokalny system przeciwdziałania przemocy w rodzinie miasta Chełm:

1. Urząd Miasta Chełm, ul. Lubelska 65
- 1) Wydział Spraw Społecznych, ul. Obłowska 20
 - a) Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Chełmie (MOPR), ul. Kolejowa 8
 - **Zespół Interdyscyplinarny w Chełmie (ZI), ul. Kolejowa 8,**
 - b) Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Chełmie (OIK), ul. Jedność 43,
 - c) Ośrodek Pomocy Osobom Uzależnionym w Chełmie (OPOU), ul. Reformacka 24,
 - d) Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Chełmie (MKRPA), ul. Obłowska 20,
- 2) Wydział Oświaty, ul. Lubelska 65,
 - a) przedszkola, szkoły i placówki oświatowo – wychowawcze,
 - b) Zespół Wychowania i Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Nr 1 w Chełmie (ZWiPPP Nr 1), ul. Trubakowska 59,
 - c) Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna Nr 1 w Chełmie, ul. Połaniecka 5 Zespół Socjoterapii, ul. Powstańców W-wy 4,

- d) Zespół Wychowania i Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Nr 2 w Chełmie
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna Nr 2 w Chełmie, ul. Powstańców W-wy 8
- 3) niepubliczne szkoły i placówki oświatowo – wychowawcze,
- 4) Sąd Rejonowy w Chełmie,
- 5) Prokuratura Rejonowa w Chełmie,
- 6) Komenda Miejska Policji w Chełmie,
- 7) Organizacje Pozarządowe:
- a) Stowarzyszenie Ośrodek Wspierania Rodziny w Chełmie, ul. Obłowska 20,
- b) Stowarzyszenie Integracji Rodzin „PRZYSTAŃ” w Chełmie, ul. Ogrodowa 46⁴,
- c) Katolickie Stowarzyszenie Pomocy Osobom Potrzebującym „AGAPE” w Lublinie – Filia w Chełmie, Pl. Tysiąclecia 1⁵,
- d) Stowarzyszenie Kobiet Aktywnych „Razem na Kresach” ul. Siedlecka 2a/38.

Nowelizacja przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie dokonana ustawą z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2010 nr 125 poz. 842) wprowadziła szereg zmian odnoszących się do ochrony ofiar przemocy w rodzinie. Na gminy nałożono obowiązek podejmowania działań na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w szczególności w ramach pracy w zespole interdyscyplinarnym. Ww. zmiana weszła w życie z dniem 1 sierpnia 2010 roku.

W skład zespołu interdyscyplinarnego wchodzi przedstawiciele:

- jednostek organizacyjnych pomocy społecznej;
- gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych;
- Policji;
- oświaty;
- ochrony zdrowia;
- organizacji pozarządowych

W skład zespołu interdyscyplinarnego wchodzi również kuratorzy sądowi, a także mogą wchodzić prokuratorzy oraz przedstawiciele innych podmiotów działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Zespół Interdyscyplinarny jest najważniejszym podmiotem lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, który zajmuje się:

- a) diagnozowaniem problemu przemocy w rodzinie,
- b) podejmowaniem działań w środowisku zagrożonym przemocą w rodzinie mających na celu przeciwdziałanie temu zjawisku,
- c) inicjowaniem interwencji w środowisku dotkniętym przemocą w rodzinie,

⁴ Podmiot udzielający pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem (Fundusz Sprawiedliwości)

⁵ Podmiot udzielający pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem (Fundusz Sprawiedliwości)

- d) inicjowaniem działań w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie,
- e) rozpowszechnianiem informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym.

Pierwszy Zespół Interdyscyplinarny na terenie miasta Chełm został powołany 01 sierpnia 2011 roku na kadencję 2011 – 2014 i w jego skład wchodziło 17 osób – przedstawiciele 12 instytucji i organizacji pozarządowych z terenu miasta Chełm, w tym 6 osób zajmujących stanowiska decyzyjne.

Zespół Interdyscyplinarny II kadencji na lata 2014 – 2017 tworzyło 18 osób przedstawiciele 12 instytucji i organizacji pozarządowych z terenu miasta Chełm, w tym 7 osób zajmujących kierownicze stanowiska.

Obecnie funkcjonuje Zespół Interdyscyplinarny III kadencji na lata 2018 – 2020, który tworzy również 18 osób – przedstawiciele 13 instytucji i organizacji pozarządowych z terenu miasta Chełm, w tym 7 osób zajmujących kierownicze stanowiska.

Ww. nowelizacja Ustawy wprowadziła również PROCEDURĘ NIEBIESKIE KARTY, a Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 roku szczegółowo opisuje jej przebieg oraz wzory formularzy „Niebieska Karta.”

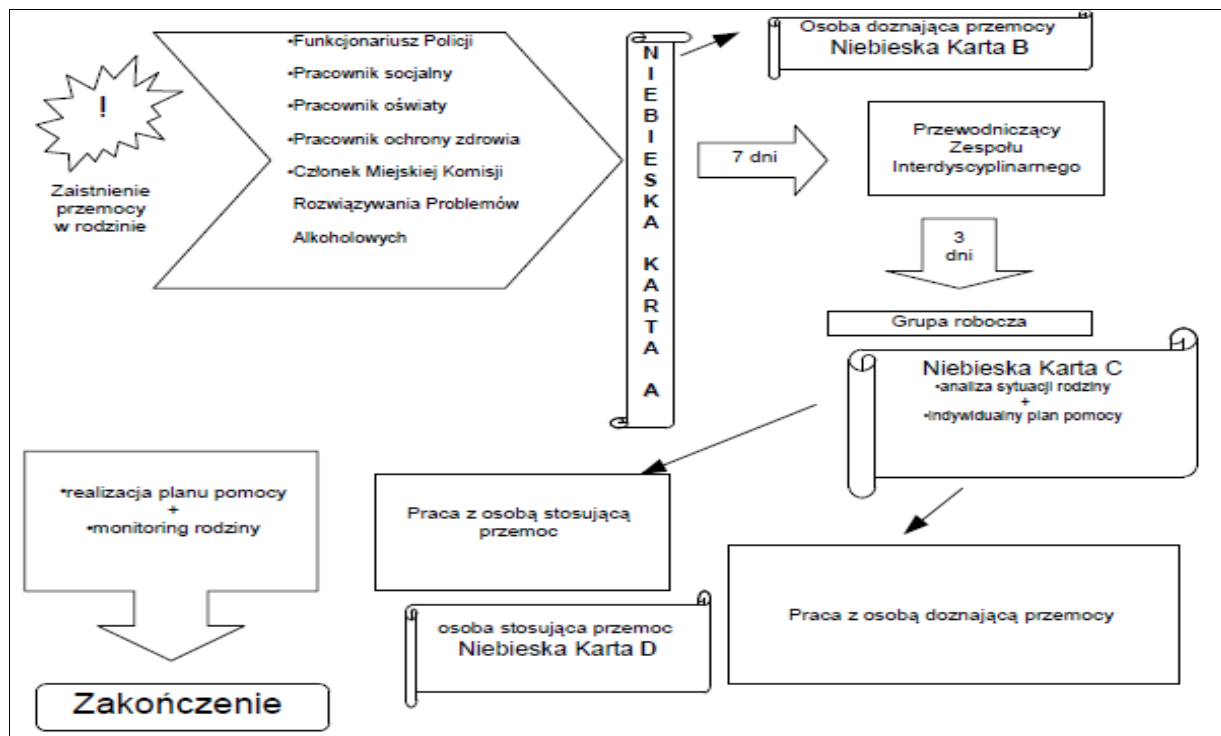
Zgodnie z art. 9d Ustawy:

- 1) Podejmowanie interwencji w środowisku wobec rodziny dotkniętej przemocą odbywa się w oparciu o procedurę "Niebieskie Karty" i nie wymaga zgody osoby dotkniętej przemocą w rodzinie.
- 2) Procedura "Niebieskie Karty" obejmuje ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez przedstawiciele jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty i ochrony zdrowia, w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie.
- 3) Przedstawiciele podmiotów, o których mowa w ust. 2, realizują procedurę "Niebieskie Karty" w oparciu o zasadę współpracy i przekazują informacje o podjętych działaniach przewodniczącemu zespołu interdyscyplinarnego.
- 4) Wszczęcie procedury "Niebieskie Karty" następuje przez wypełnienie formularza "Niebieska Karta" w przypadku powzięcia, w toku prowadzonych czynności służbowych lub zawodowych, podejrzenia stosowania przemocy wobec członków rodziny lub w wyniku zgłoszenia dokonanego przez członka rodziny lub przez osobę będącą świadkiem przemocy w rodzinie.

Głównym założeniem przedmiotowych rozwiązań jest możliwość uruchomienia

interdyscyplinarnej pomocy w momencie ujawnienia bądź zgłoszenia przemocy w rodzinie.

Schemat Nr 1. Procedura Niebieskie Karty

Źródło: opracowanie własne

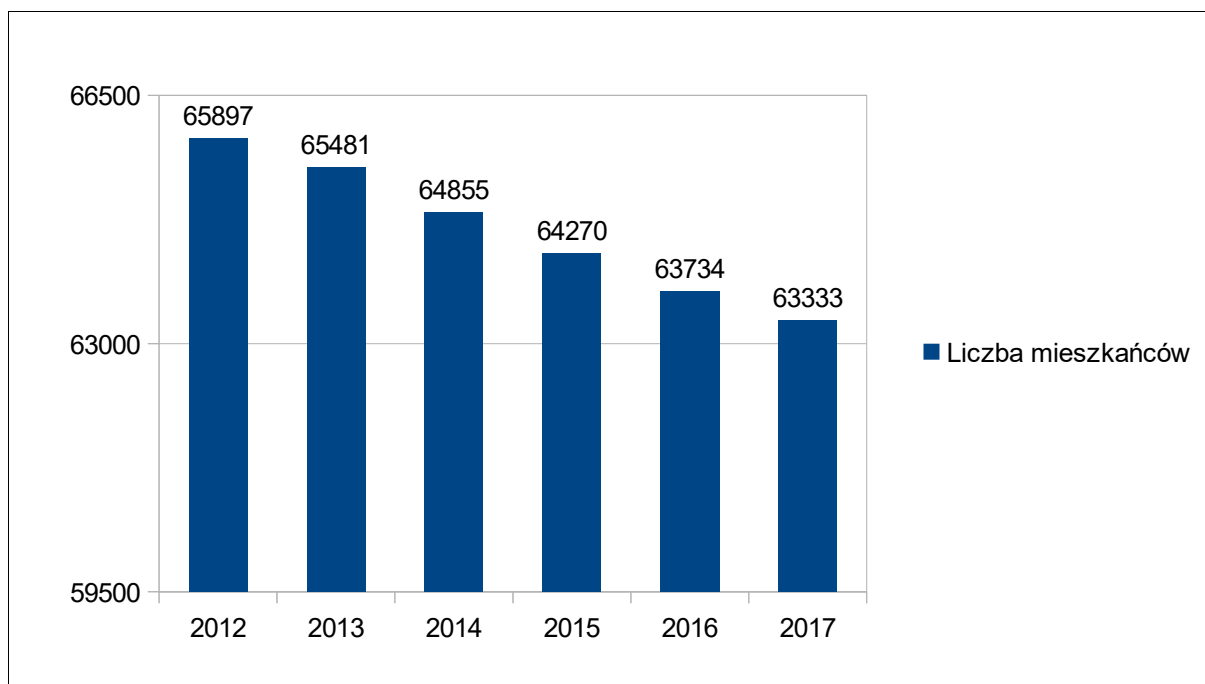
Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie

Dane demograficzne

Miasto Chełm jest miastem na prawach powiatu, które wg danych na koniec 2017 roku liczy ogółem 63 333 mieszkańców (wg miejsca zamieszkania), w tym 29 733 mężczyzn i 33 600 kobiet.

Współczynnik feminizacji wyniósł 113, tj. na 100 mężczyzn przypada 113 kobiet.

Wykres Nr 1. Liczba mieszkańców miasta Chełm w latach 2011 – 2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Liczba mieszkańców systematycznie spada. Prognozuje się kontynuację tego zjawiska, a co za tym idzie zmniejszający się udział osób młodszych w ogólnej liczbie mieszkańców oraz zwiększający się odsetek osób starszych. W 2017 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 37,6 osób w wieku poprodukcyjnym (10 lat wcześniej było to 21,7 osób).

Podział ludności wg ekonomicznych grup w 2017 roku to:

- 15,5 % (9 806 osób) w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej),
- 61,4% w wieku produkcyjnym (38 899 osób),
- 23,1% (14 628) w wieku poprodukcyjnym⁶

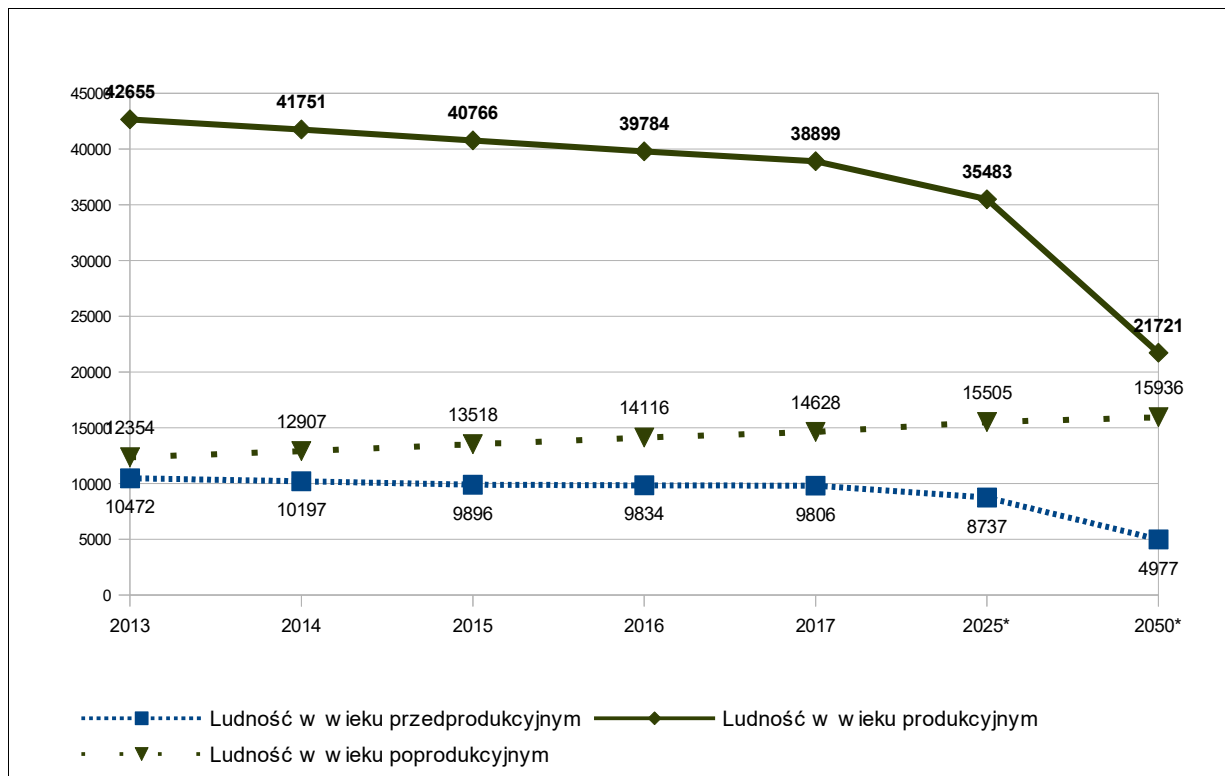
Zgodnie z prognozą Głównego Urzędu Statystycznego szacuje się, iż w 2025 roku wśród 59 725 mieszkańców miasta Chełm - 8 737 osób będą stanowiły osoby w wieku przedprodukcyjnym (14,6%), 35 483 mieszkańców w wieku produkcyjnym (59,4%), 15 505 (26%) poprodukcyjnym.

Z kolei za 32 lata (w 2050 roku) wśród 42 634 mieszkańców miasta – 37,4% będą stanowiły osoby w wieku poprodukcyjnym, tj. osoby w wieku, w którym osoby zazwyczaj kończą pracę zawodową, tj. dla mężczyzn - 65 lat i więcej, dla kobiet - 60 lat i więcej.⁷

⁶ demograficznie za stare uważa się społeczeństwo, w którym odsetek ludzi po 60. roku życia > 12% całej populacji – na podstawie strony internetowej Ośrodka Psychogeriatrycznego w Toruniu

⁷ Definicja Głównego Urzędu Statystycznego

Wykres Nr 2. Ludność miasta Chełm w latach 2011 – 2017 w podziale na ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Największą grupę wśród mieszkańców miasta Chełm stanowią osoby w wieku produkcyjnym, jednak ich liczba systematycznie spada. Podobnie, jak liczba mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym.

Grupą osób, których liczba wzrasta są osoby w wieku poprodukcyjnym.

Sytuacja demograficzna może mieć wpływ na zjawisko przemocy w rodzinie, gdyż jedną z cech charakterystycznych przemocy w rodzinie jest m.in. nierównomierność sił w relacji – jedna ze stron ma przewagę nad drugą. Ofiara jest słabsza a sprawca silniejszy. Częściej doświadczają jej osoby słabsze fizycznie: dzieci, kobiety, osoby starsze lub niepełnosprawne. Z danych demograficznych można domniemywać, że problem przemocy w rodzinie w związku ze starzeniem się jej członków będzie wzrastał. Przemoc ta stosowana jest w różnych formach zarówno przez opiekunów osób starszych (bierna polega m.in. na szczypaniu, popychaniu, szarpaniu, a ekonomiczna na wykorzystywaniu świadczeń np. z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych – seniorzy stają się niekiedy jedynymi żywicielami rodziny, ale nie mają wpływu na jej wydatki), ale także przez osoby starsze. Pomocy potrzebują tu zarówno seniorzy, jak i osoby sprawujące nad nimi opiekę.

Dane dotyczące przemocy w rodzinie na terenie miasta Chełm

Corocznie opracowywany dokument pn. „Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Chełmie” wskazuje, że ogólna liczba osób, którym udzielono pomocy społecznej w 2017 roku to 4468 osób (4848 – 2016r.).

Do najczęstszych powodów korzystania z pomocy i wsparcia zalicza się kolejno:

- ubóstwo – 2525 osób,
- bezrobocie – 2381 osób,
- długotrwała lub ciężka choroba – 1943 osoby,
- niepełnosprawność – 1492 osoby,
- bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych – 1445 osób,
- alkoholizm – 143 osoby,
- bezdomność – 77 osób,
- przemoc w rodzinie – 77 osób.

Z powyższego zestawienia wynika, iż przemoc w rodzinie nie należy do problemów z powodu których pomoc i wsparcie Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Chełmie udzielane są najczęściej.

W I półroczu 2018r. Komenda Miejska Policji w Chełmie odnotowała 701 wszystkich interwencji domowych, w tym 98 interwencji dotyczących przemocy w rodzinie (14%).

Dla porównania w całym 2012r. były to 932 interwencje domowe, w tym 98 dotyczyło podejrzenia występowania przemocy w rodzinie (11%). W 2015r. spośród 887 interwencji domowych – 98 dotyczyło podejrzenia występowania przemocy w rodzinie (14%).

Wynika z powyższego, że odsetek interwencji dotyczących podejrzenia przemocy w rodzinie wśród ogólnej liczby domowych interwencji w całym 2015r. był na takim poziomie jak w I półroczu 2018 roku.

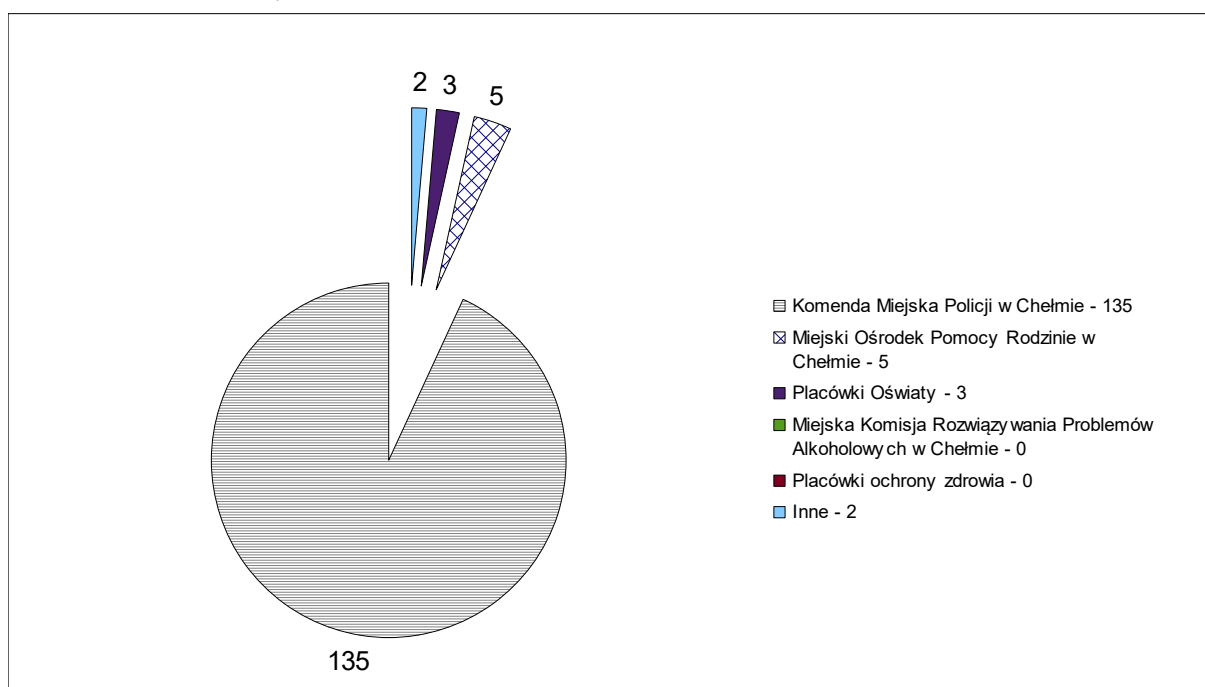
W przypadku powzięcia, w toku prowadzonych czynności służbowych lub zawodowych, podejrzenia stosowania przemocy wobec członków rodziny lub w wyniku zgłoszenia dokonanego przez członka rodziny lub przez osobę będącą świadkiem przemocy w rodzinie - przedstawiciele podmiotów, tj.:

- jednostki organizacyjne pomocy społecznej,
- gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych,
- Policja,
- Oświata,
- ochrona zdrowia,

wszczynają procedurę „Niebieskie Karty” poprzez wypełnienie formularza „NIEBIESKA KARTA-A” (art. 9d ust. 1 Ustawy). Po czym, w ciągu maksymalnie 7 dni, formularz „Niebieska Karta-A” musi zostać przekazany przewodniczącemu Zespołu Interdyscyplinarnego (schemat nr 1).

Z danych z trzech kwartałów 2018r. wynika, iż wśród 145 nowo założonych Niebieskich Kart (wykres nr 3), zdecydowaną większość (podobnie jak w latach poprzednich) stanowiły te wypełnione przez funkcjonariuszy Komendy Miejskiej Policji w Chełmie – 93,1%. Policjanci wypełniali formularze „Niebieska Karta-A” i niezwłocznie przekazywali je przewodniczącemu Zespołu Interdyscyplinarnego.

Wykres Nr 3. Liczba założonych w 2017r. Niebieskich Kart

*Dane za okres od 01 stycznia do 30 września 2018r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zespołu Interdyscyplinarnego w Chełmie

Należy jednak pamiętać, iż Policja interweniuje w sytuacji, gdy przemoc w rodzinie znajduje się już w fazie ostrej przemocy, tj., gdy dochodzi do jawnych i świadomych jej aktów. Ponadto funkcjonariusze zakładają Niebieskie Karty za każdym razem, gdy podczas interwencji domowej podejrzewają występowanie przemocy, nawet jeżeli rodzina objęta jest już pomocą Zespołu Interdyscyplinarnego (145 założonych Niebieskich Kart dotyczyło 124 nowych rodzin). Dopiero w ramach pracy grup roboczych Zespołu Interdyscyplinarnego analizowana jest sytuacja rodziny i podejmowana jest interdyscyplinarna praca z rodziną, i w zależności od przebiegu tejże pracy, decyzja o ewentualnym zamknięciu procedury z powodu niewystępowania przemocy w rodzinie (18 spośród 145 założonych Niebieskich Kart zamknięto z powodu braku zasadności, np. w rodzinie występował konflikt a nie przemoc).

Ponadto z informacji uzyskanych od respondentów uczestniczących w „Diagnozie

Probleatów Społecznych”sporządzonej dla Miasta Chełm w roku 2015 wynika, iż w zdecydowanej większości fakt doświadczenia przemocy zgłosiliby oni na Policję. Statystyki, zarówno te lokalne, jak i ogólnopolskie potwierdzają to.

Tabela Nr 1. Liczba założonych „Niebieskich Kart-A” (wszczęćie procedury w związku z podejrzeniem stosowania przemocy w rodzinie)

	2015	2016	2017	2018 I – III kwartał
Wszystkie Niebieskie Karty	146	171	235	145
Komenda Miejska Policji w Chełmie (KMP) ul. Żwirki i Wigury 20	127	157	222	135
Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Chełmie (MOPR) ul. Kolejowa 8	13	12	9	5
Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Chełmie (OIK) ul. Jedność 43	3	0	1	0
Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS) z innej gminy	0	0	1	2
Oświata	2	2	1	3
Ochrona Zdrowia	0	0	1	0
Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Chełmie (MKRPA) ul. Obłowska 20	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zespołu Interdyscyplinarnego w Chełmie

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Chełmie w pierwszych trzech kwartałach 2018r. założył 5 Niebieskich Kart, tzn. pracownicy socjalni podczas swojej pracy w środowisku powzięli podejrzenie występowania przemocy w rodzinie, wypełnili formularze „Niebieska Karta-A” i niezwłocznie przekazali je do przewodniczącego Zespołu Interdyscyplinarnego.

Ponadto dwie procedury „Niebieskie Karty” zostały założone przez pracowników ośrodków pomocy społecznej spoza miasta Chełm („inne” na wykresie nr 3), a następnie przekazane przewodniczącemu Zespołu Interdyscyplinarnego w Chełmie, gdyż dotyczyły mieszkańców Chełma.

Jednym z zadań powiatu w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie (art. 6 ust. 3 pkt 4 Ustawy) jest zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach interwencji kryzysowej. Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Chełmie (OIK) udziela bezpłatnej pomocy osobom i rodzinom znajdującym się w sytuacji kryzysowej z powodu: przemocy w rodzinie, kryzysów małżeńskich, wychowawczych, problemów uzależnienia i współuzależnienia, depresji, nerwic, kryzysu, utraty i żałoby po stracie osoby bliskiej, problemu suicydalnego (myśli i zachowania samobójcze), przemocy seksualnej. Problem przemocy domowej jest jednym z głównych obszarów pracy OIK, a pomoc osobie jej doświadczającej polega przede wszystkim na: udzielaniu wsparcia emocjonalnego, określeniu obszarów pomocy, edukacji i informacji o możliwościach uzyskania pomocy, oddziaływaniu terapeutycznym, objęciu pomocą

psychologiczno – terapeutyczną członków rodziny. Większość klientów OIK doświadczających przemocy w rodzinie stanowią członkowie rodzin objętych procedurą Niebieskie Karty, dlatego też placówka nie należy do tych zakładających Niebieskie Karty najczęściej.

W OIK wsparcia, porad i konsultacji udzielają: psycholog, pedagog, terapeuta. Osoby doznające przemocy w rodzinie i poza nią, otrzymały w Ośrodku wsparcie, pomoc terapeutyczną, psychologiczną, pomoc w pisaniu pism sądowych i urzędowych oraz całodobowe czasowe schronienie w hostelu.

W 2017 roku specjaliści Ośrodka Interwencji Kryzysowej w Chełmie w związku z przemocą w rodzinie udzielili 512 porad (2016r. - 431 porad), konsultacji oraz pomocy 123 osobom doświadczającym przemocy (2016r. - 114 osobom), w tym:

- 96 osób skorzystało z 152 konsultacji psychologicznych,
- 70 osób skorzystało ze 105 konsultacji pedagogicznych,
- 59 osób wzięło udział w 148 sesjach terapii indywidualnej,
- 8 rodzin (35 osób) uczestniczyło w 40 spotkaniach terapii rodzinnej,
- sporządzono 67 pism urzędowych.

Każda osoba, która zgłosiła się do Ośrodka Interwencji Kryzysowej w Chełmie w związku z wystąpieniem w jej życiu kryzysu związanego z przemocą w rodzinie mogła skorzystać z każdej formy pomocy oferowanej przez Ośrodek.

W ramach poszerzenia oferty usług świadczonych przez Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Chełmie, w okresie od 2017 roku OIK prowadził I edycję Grupy Wsparcia dla kobiet doznających przemocy w rodzinie. Adresatami Grupy Wsparcia były klientki OIK, które doznają przemocy domowej oraz znajdujące się w grupie ryzyka. Grupa miała charakter otwarty i cykliczny. Łącznie, wzięło w niej udział 12 kobiet.

W sumie w ramach Grupy Wsparcia odbyło się 30 godzin spotkań. Głównym założeniem prowadzenia Grupy Wsparcia było wypracowywanie z uczestniczkami osobistych warunków do zatrzymania przemocy domowej, profilaktyka przemocy, ochrona zdrowia, życia i godności osób w rodzinie.

Grupa Wsparcia prowadzona w Ośrodku Interwencji Kryzysowej była kontynuacją efektów i działań prowadzonych w ramach Projektu „By pomóc rodzinie” realizowanego w ramach Funduszu Małych Grantów dla Programu PL 14 „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć”, współfinansowanego ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009-2014.

Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Chełmie prowadzi Hostel dla kobiet i matek z dziećmi doświadczającymi przemocy fizycznej, psychicznej i seksualnej. Do placówki przyjmowane są osoby doświadczające przemocy ze strony osób najbliższych, niezależnie od posiadanego dochodu, dla których wyczerpane zostały wszystkie formy pomocy dostępne na

terenie miasta. Przyjęcie następuje bezpośrednio na wniosek osoby potrzebującej lub za pośrednictwem miejskiej instytucji udzielającej dotychczasowego wsparcia. Okres pobytu w hostelu zależy od indywidualnej sytuacji i powinien trwać do czasu rozwiązania kryzysu lub wskazania kierunków jego rozwiązania.

W 2017 roku z powodu przemocy domowej oraz konfliktów rodzinnych krótkoterminowe schronienie w hostelu znalazło 10 osób (2 kobiety i 8 dzieci w wieku 1 – 17 lat). W 2016 roku było to 18 osób (5 kobiet i 13 dzieci w wieku 2 – 12 lat). Osobom tym zapewniono możliwość realizowania podstawowych potrzeb życiowych, zapewniono ochronę przed przemocą oraz odizolowanie od sprawcy, a także wsparcie emocjonalne, pomoc psychologiczną, terapeutyczną i socjalną.

Ponadto w Ośrodku Interwencji Kryzysowej w Chełmie w pierwszych trzech kwartałach 2018r. przeprowadzono pierwszą edycję rekomendowanego programu profilaktycznego „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców,” którego celem jest zwiększenie umiejętności wychowawczych beneficjentów oraz zmianę postaw wychowawczych rodziców/ wychowawców na takie, które by zapobiegały lub minimalizowały wystąpienie zachowań problemowych/ryzykownych dzieci młodzieży.

Istnieje konieczność wprowadzenia ww. przedsięwzięcia do stałej oferty Ośrodka Interwencji Kryzysowej w Chełmie.

Spośród szkół z terenu miasta Chełm w pierwszym kwartale 2018r. – 3 placówki oświatowe (szkoły publiczne) wszczęły procedurę „Niebieskie Karty.” Porównując dane w latach 2015 – 2018 (I-III kwartał 2018r.) można wnioskować, iż podejrzenie przemocy w rodzinie występowało średnio 2 razy w roku (!). Przy czym z informacji uzyskanych od respondentów uczestniczących w „Diagnozie Problemów Społecznych - Miasto Chełm 2015” wynika, iż szkoła byłaby trzecią w kolejności (po Policji i pomocy społecznej) instytucją do której zgłosiliby przemoc w rodzinie.

Należy jednak pamiętać, iż w przypadku wszczęcia procedury Niebieskie Karty, jeżeli w rodzinie jest uczeń/uczennica chełmskiej placówki, pedagog/psycholog są powołani do grupy roboczej i wraz z przedstawicielami innych służb pracują nad rozwiązaniem problemu w danej rodzinie – nawet jeżeli wszczęcie procedury nastąpiło z inicjatywy innego podmiotu.

Zgodnie z ustawą z dnia 14 grudnia 2016 roku Prawo Oświatowe – szkoły, a także:

- a) placówki oświatowo-wychowawcze, w tym szkolne schroniska młodzieżowe, umożliwiające rozwijanie zainteresowań i uzdolnień oraz korzystanie z różnych form wypoczynku i organizacji czasu wolnego;
- b) placówki kształcenia ustawicznego, placówki kształcenia praktycznego oraz ośrodki dokształcania i doskonalenia zawodowego, umożliwiające uzyskanie i uzupełnienie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych;

- c) placówki artystyczne – ogniska artystyczne umożliwiające rozwijanie zainteresowań i uzdolnień artystycznych;
- d) młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze oraz specjalne ośrodki wychowawcze dla dzieci i młodzieży wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania, a także ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze,
- e) placówki zapewniające opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania;

realizują program wychowawczo –profilaktyczny⁸ obejmujący:

- treści i działania o charakterze wychowawczym skierowane do uczniów,
- treści i działania o charakterze profilaktycznym dostosowane do potrzeb rozwojowych uczniów, przygotowane w oparciu o przeprowadzoną diagnozę potrzeb i problemów występujących w danej społeczności szkolnej, skierowane do uczniów, nauczycieli i rodziców.

Obecnie miasto Chełm jest organem prowadzącym dla 32 placówek oświatowych, w tym dla:

- 10 przedszkoli,
- 1 zespołu szkolno przedszkolnego,
- 7 szkół podstawowych,
- 1 gimnazjum,
- 3 liceów ogólnokształcących,
- 1 zespołu szkół ekonomicznych i mundurowych,
- 4 zespołów szkół i placówek oświatowych, składających się zarówno z branżowych szkół I stopnia i technikum,
- centrum kształcenia ustawicznego,
- centrum kształcenia praktycznego,
- Zespół Wychowania i Pomocy Psychologiczno – Pedagogicznej Nr 1 w Chełmie, w którego skład wchodzi:
 - szkoła podstawowa specjalna,
 - szkoła specjalna przysposabiająca do pracy,
 - branżowa szkoła specjalna,
 - przedszkole specjalne,
 - specjalny ośrodek szkolno – wychowawczy,

⁸ art. 26 ustawy z dnia 14 grudnia 2016r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2018r. poz. 996 z późn. zm.)

- poradnia psychologiczno – pedagogiczna,
 - zespół socjoterapii,
- Zespół Wychowania i Pomocy Psychologiczno – Pedagogicznej Nr 2 w Chełmie w którego skład wchodzi:
 - poradnia psychologiczno – pedagogiczna,
 - bursa szkolna,
 - schronisko młodzieżowe,
- Młodzieżowy Dom Kultury.

Ponadto na terenie miasta Chełm funkcjonują niepubliczne placówki oświatowe:

- 8 przedszkoli,
- 3 szkoły podstawowe (w tym szkoła podstawowa dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej),
- 1 szkoła specjalna przysposabiająca do pracy,
- 3 gimnazja,
- 1 liceum.⁹

Obowiązek realizacji programów wychowawczo – profilaktycznych nie dotyczy przedszkoli i szkół dla dorosłych.

Żłobki i kluby dziecięce (dwa żłobki publiczne oraz dwa niepubliczne łącznie dysponują 218 miejscami), również nie mają takiego obowiązku, gdyż nie są to placówki oświatowe, a placówki opieki nad dziećmi w wieku do lat trzech.

Jednak zarówno w przedszkolach, jak i placówkach opieki nad dziećmi w wieku do lat trzech realizowane są zabawy i zajęcia dydaktyczne dotyczące zasad zachowania sprzyjających bezpieczeństwu dzieci. Podmioty te prowadzą również działania skierowane do rodziców dotyczące problemów wychowawczych, agresji wśród dzieci oraz sposobów radzenia sobie z nią. Zarządzeniem Nr 720/17 Prezydenta Miasta Chełm z dnia 02 lutego 2017r. w sprawie finansowania zadań w ramach programów z zakresu polityki społecznej dla miejskich jednostek organizacyjnych w 2017r. określono zasady finansowania m.in. programów profilaktyki agresji i przemocy dla dzieci i młodzieży.

W ramach tej procedury w 2017r. dwie placówki oświatowo – wychowawcze zrealizowały dwa programy profilaktyki agresji i przemocy dla dzieci i młodzieży. Podobne działania profilaktyczne z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie zostały sfinansowane w pięciu placówkach w 2018 roku (dane na koniec września 2018r.).

Oprócz powyższych programów, każda z placówek funkcjonujących na terenie miasta Chełm opracowuje i realizuje własny szkolny program wychowawczo - profilaktyczny, którego

⁹ Źródło: Rejestr szkół i placówek oświatowych Systemu Informacji Oświatowej <https://rspo.men.gov.pl/>

jednym

z elementów jest przeciwdziałanie przemocy i agresji rówieśniczej.

Istnieje konieczność zwiększenia liczby placówek realizujących programy przeciwdziałania przemocy rówieśniczej, których grupą docelową będą również rodzice/opiekunowie, a obok treści związanych z agresją rówieśniczą będą również te związane ze zjawiskiem przemocy w rodzinie.

W 2018 r. dwóch członków Zespołu Interdyscyplinarnego uczestniczyło w podejmowanych na terenie miasta Chełm działaniach mających na celu przeciwdziałania przemocy w rodzinie pełniąc dyżury:

- w związku z organizowanymi w Miejskim Ośrodku Pomocy Rodzinie w Chełmie „Dniem Ofiar Przestępstw” oraz „Tygodniem Pomocy Ofiarom Przestępstw” w dniach 19 – 25 lutego 2018r.,
- w punkcie konsultacyjnym dla rodziców na terenie Szkoły Podstawowej Nr 5 w Chełmie w ramach Szkolnego Tygodnia Profilaktyki „Stop agresji i przemocy” dnia 12 czerwca 2018r.

oraz współorganizując piknik „Rodzina szczęśliwa i bezpieczna” dnia 15 czerwca 2018r.

W wyniku przeprowadzonych konsultacji na temat propozycji zadań do Miejskiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Chełmie na lata 2019 – 2021 zgłoszono, iż istnieje pilna potrzeba prowadzenia cyklicznych:

- a) szkoleń grona pedagogicznego na temat procedury „Niebieskie Karty” oraz symptomów i rodzajów przemocy stosowanej wobec dzieci oraz sposobów prowadzenia interwencji i wsparcia pedagogiczno – psychologicznego [działanie 4.1.2.],
- b) spotkań Zespołu Interdyscyplinarnego z pracownikami placówek systemu oświaty [działanie 2.1.3.],
- c) spotkań informacyjnych w ramach punktów bezpłatnej i dyskretnej pomocy dla członków rodzin borykających się z problemem przemocy w rodzinie [działanie 2.1.2.],
- d) spotkań edukacyjnych z udziałem rodziców promujących metody wychowawcze bez użycia przemocy, w szczególności dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym [działanie 1.2.1.],
- e) diagnoz mających na celu oszacowanie liczby dzieci z rodzin zagrożonych przemocą w rodzinie [działanie 1.1.2.],
- f) zajęć edukacyjnych w zakresie promowania i wdrażania prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą [działanie 1.3.2./1.3.3.],
- g) zajęć z wszystkimi uczniami mających na celu przeciwdziałanie agresji i przemocy w szkole

(edukacja m.in. w zakresie sposobów rozwiązywania konfliktów, radzenia sobie ze stresem, zagrożeń cyberprzestrzeni), a także przemocy w rodzinie [działanie 1.3.3.],

- h) szkoleń specjalistycznych z zakresu dialogu motywującego, czy też programów rekomendowanych, takich jak np. „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców”, czy „Program wzmacniania rodziny” [działanie 4.1.2].

W latach 2015 – 2018 (I – III kwartał) Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Chełmie nie założyła „Niebieskiej Karty-A.” Podobnie jak podmioty funkcjonujące w obszarze ochrony zdrowia – w tym samym okresie tylko jeden podmiot (publiczny zakład opieki zdrowotnej) wszczął procedurę Niebieskie Karty(!)

Wydaje się jednak, iż nie można interpretować tych danych jako braku podejrzenia występowania przemocy w rodzinie wśród klientów Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Chełmie lub wśród pacjentów placówek ochrony zdrowia z terenu miasta Chełm, gdyż osoby wykonujące zawód medyczny z uwagi na charakter swojej pracy są najbliższą pacjentów, w tym również osób zagrożonych/dotkniętych przemocą w rodzinie, jak również jej sprawców.

Z ogólnopolskich statystyk wynika, iż 76% kobiet doświadczających przemocy w rodzinie wskazuje, iż ich partnerzy – sprawcy przemocy, nadużywają alkoholu.¹⁰ Z danych Komendy Miejskiej Policji w Chełmie wynika, że w 2017r. spośród 226 sprawców przemocy podczas interwencji domowych – 114 (50,44%) stanowiły osoby pod wpływem alkoholu, bądź innych środków odurzających. W 2016r. było to odpowiednio 196 osób, w tym 101 osób (51,53%) pod wpływem alkoholu, bądź innych środków odurzających. Jest zatem prawdopodobne, że osoba, która krzywdzi osobę najbliższą, to osoba, która nadużywa alkoholu. **Należy jednak pamiętać, iż przyczyną przemocy są agresywne zachowania sprawcy, a nie alkohol.**

Przewodniczący Zespołu Interdyscyplinarnego stara się powoływać w skład grupy roboczej przedstawiciela Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Chełmie, gdy istnieje podejrzenie, iż członek rodziny (najczęściej osoba stosująca przemoc) nadużywa alkoholu.

Zgodnie z procedurą NK członek MKRPA może prowadzić rozmowy z osobami, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie, na temat konsekwencji stosowania przemocy w rodzinie oraz informuje te osoby o możliwościach podjęcia leczenia lub terapii i udziale w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Spośród wszystkich rodzin wobec których wszczęto procedurę Niebieskie Karty w 2016r. (171 rodzin) 64,33% (110 rodzin) stanowiły te z problemem alkoholowym, z czego w 19 przypadkach (17,27%) w ramach pracy grup roboczych skierowano wnioski do Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Chełmie o wszczęcie procedury leczenia odwykowego.

Osobę stosującą przemoc w rodzinie, u której zostało rozpoznane uzależnienie od alkoholu

¹⁰ <http://www.mpips.gov.pl/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie-nowa-ogolne/diagnoza-zjawiska-przemocy-w-rodzinie-w-polsce>

lub narkotyków, lub innych środków odurzających, substancji psychotropowych albo środków zastępczych, kieruje się w pierwszej kolejności na terapię uzależnienia.¹¹ Adresatami programu korekcyjno – edukacyjnego dla sprawców przemocy w rodzinie na terenie miasta Chełm mogą być dorośli mieszkańcy miasta Chełm, w tym m.in. osoby stosujące przemoc w rodzinie, które uczestniczą w terapii leczenia uzależnienia od alkoholu lub narkotyków, lub innych środków odurzających, substancji psychotropowych albo środków zastępczych, dla których oddziaływania korekcyjno-edukacyjne mogą stanowić uzupełnienie podstawowej terapii.

Niewszczywanie procedury „Niebieskie Karty” przez przedstawicieli ochrony zdrowia, tj. osoby wykonujące zawód medyczny, w tym lekarza, pielęgniarkę, położną i ratownika medycznego to sygnał do potrzeby dalszego szkolenia i uwrażliwienia przedstawicieli tychże podmiotów na temat problemu przemocy, jak również konsekwencji niereagowania. Ponadto należy kontynuować wszelkie działania edukacyjne, tj. kolportaż materiałów edukacyjnych. [działanie 1.2.3. i 4.1.2.]

Ponadto można przypuszczać, że organizacje pozarządowe funkcjonujące na terenie miasta Chełm, mimo tego iż członkowie niektórych z nich są w Zespole Interdyscyplinarnym, prowadzą działania skierowane do rodzin z problemem przemocy nie zgłaszają natomiast samego faktu stosowania przemocy do Zespołu Interdyscyplinarnego, w celu wszczęcia procedury Niebieskie Karty [działanie 3.2.1 i 4.1.2.].

Tabela nr 3. Charakterystyka osób doznających przemocy w rodzinie w latach 2012-2018, którym udzielono pomocy w ramach procedury „Niebieskie Karty”

Lata	Liczba osób, którym udzielono pomocy w ramach procedury „Niebieskie Karty”			
	ogólna liczba osób	w tym kobiet	w tym mężczyzn	w tym dzieci
2012	199	97	12	90
2013	230	111	16	103
2014	263	135	16	112
2015	221	125	8	88
2016	306	173	15	118
2017	275	197	26	52
2018*	124	108	9	7

*Dane za okres od 01 stycznia do 30 września 2018r.

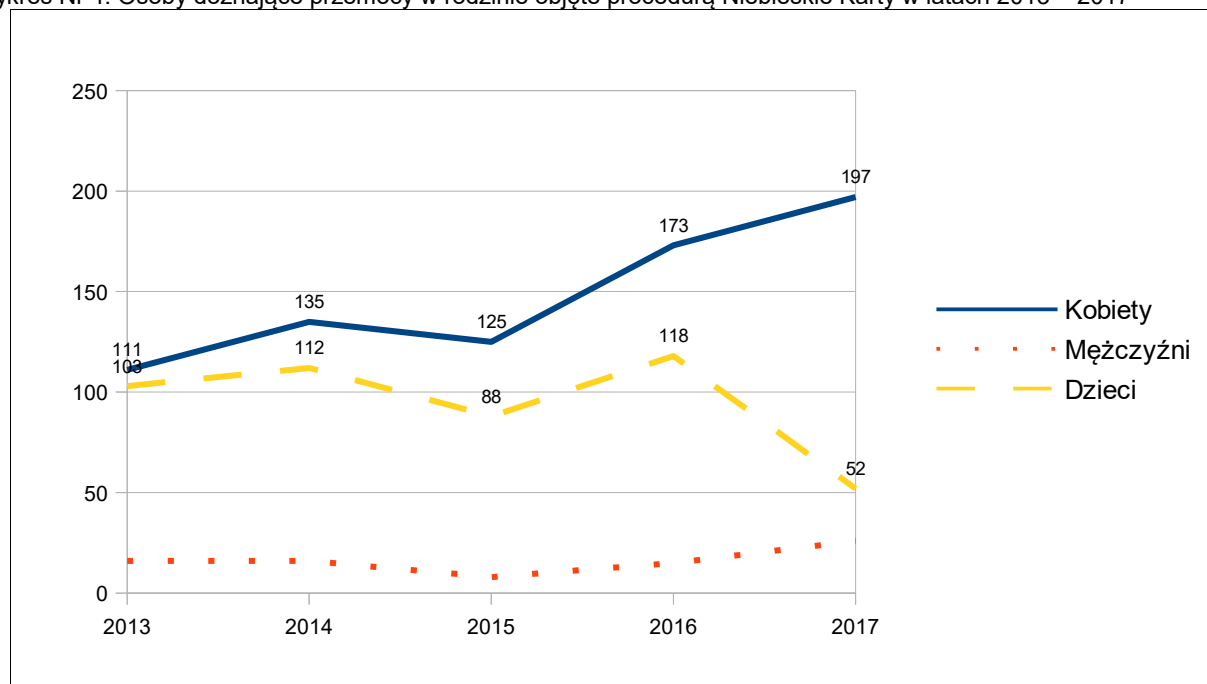
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zespołu Interdyscyplinarnego w Chełmie

Przemoc dotyczy przedstawicieli obu płci, ale nie w takim samym stopniu. Z danych za 2017r. wynika, iż kobiety stanowią 79,42% osób doznających przemocy w rodzinie, natomiast mężczyźni - 14,86%.

Większość osób stosujących przemoc w rodzinie to mężczyźni, jednak należy pamiętać, iż w ogólnej populacji mężczyzn – mała ich grupa stosuje przemoc w rodzinie.

¹¹ § 6 Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011r. sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne (Dz. U. Nr 50, poz. 259)

Wykres Nr 4. Osoby doznające przemocy w rodzinie objęte procedurą Niebieskie Karty w latach 2013 – 2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zespołu Interdyscyplinarnego w Chełmie

Ponadto wśród osób doświadczających przemocy w rodzinie, oprócz kobiet można wyróżnić nw. grupy (dane za 2017r.):

- 17 osób stanowiły osoby starsze - po 60 roku życia (w 2018r.* było 29 osób),
- 15 osób stanowiły osoby niepełnosprawne (w 2018r.* było 29 osób),
- 52 osoby stanowiły dzieci – ogólna liczba dzieci w rodzinach (w 2018r.* było 58 dzieci)

W trakcie badań zleconych przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w 2014 roku prawie 25% respondentów deklaroowało, że w ciągu swojego życia osobiście doświadczyło co najmniej jednej z form przemocy. Jedynie 33,7% badanych zadeklarowało całkowity brak osobistych i pośrednich doświadczeń z przemocą.¹²

Na potrzeby opracowania „Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020”, pod koniec 2015 roku na terenie miasta Chełm przeprowadzone zostało wśród dorosłych mieszkańców oraz wśród dzieci i młodzieży szkolnej badanie ankietowe w celu zdiagnozowania lokalnych zagrożeń społecznych. W trakcie tychże badań jedynie 4,7% respondentów, tj.: 19 osób (same kobiety) spośród 403 badanych osób przyznało, że doznawało aktów przemocy ze strony członka rodziny, a 18,1% (73 osoby - również same kobiety) znają w swoim otoczeniu osobę, która doznaje przemocy ze strony osoby najbliższej.

Dokonując wstępnego zestawienia ww. oszacowań ogólnokrajowych i lokalnych można

* I – III kwartał 2018 roku

¹² „Polska wolna od przemocy wobec kobiet - wybrane problemy dotyczące wdrożenia konwencji o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej” Amnesty International

wywnioskować, iż bardzo mała liczba Chełmian deklaruje doświadczanie przemocy w rodzinie oraz bycie jej świadkiem.

Z danych Zespołu Interdyscyplinarnego wynika, iż spośród wszystkich mieszkańców miasta Chełm w 2017r. – 0,44 % zostało objętych pomocą w ramach procedury Niebieskie Karty.

Określenie rzeczywistej liczby mieszkańców miasta Chełm, którzy doświadczali bądź doświadczają przemocy w rodzinie jest niemożliwe, gdyż bardzo często sami poszkodowani nie zgłaszają faktu bycia ofiarą przemocy domowej odpowiednim służbom i ukrywają to, nie tylko przed przedstawicielami instytucji, które mogą im pomóc, ale też przed członkami własnej rodziny, bagatelizując całą sytuację. Powyższe zachowanie bardzo często tłumaczyć można bądź brakiem wiedzy na temat różnych form przemocy i rodzajów postępowań, które zabronione są prawem, bądź też wstydem ofiary.

Wydaje się jednak, iż z uwagi na złożoność problemu liczba Chełmian doświadczających rzeczywiście przemocy w rodzinie może być zbliżona do danych ogólnokrajowych.

Przemoc w rodzinie jest różnie postrzegana, to co dla niektórych jest oczywistym przejawem przemocy, dla innych może być jedynie oznaką konfliktu, niezrozumienia, schematem/wzorem działania powtarzającym od pokoleń.

Niezbędna jest zmiana świadomości społeczeństwa poprzez realizację kampanii edukacyjnych oraz promocję działalności Zespołu Interdyscyplinarnego.

Tabela nr 4. Charakterystyka osób doświadczających przemocy w rodzinie w podziale na formy doznawanej przemocy 2012 – 2018

Lata	Ogólna liczba osób doświadczających przemocy w rodzinie	Osoby doświadczające przemocy psychicznej	Osoby doświadczające przemocy fizycznej	Osoby doświadczające przemocy ekonomicznej	Osoby doświadczające przemocy seksualnej
2012	199	199	84	7	5
2013	230	230	106	22	9
2014	263	263	111	39	9
2015	221	221	91	30	6
2016	171	171	142	brak danych	1
2017	169	169	126	brak danych	0
2018 I – III kwartał	122	122	87	brak danych	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zespołu Interdyscyplinarnego w Chełmie

Formy przemocy:

- 1) przemoc fizyczna (naruszanie nietykalności fizycznej) - to celowe zachowania powodujące uszkodzenia ciała lub niosące takie ryzyko, np.: bicie, popychanie, szarpanie, ciągnięcie, szturchanie, szczypanie, kopanie, obezwładnianie, przytrzymywanie, policzkowanie, przypalanie, duszenie, krępowanie ruchów, wykręcanie rąk, bicie przedmiotami, porzucenie w niebezpiecznej okolicy, nieudzielenie koniecznej pomocy itp.;

- 2) przemoc psychiczna (naruszenie godności osobistej) - to umyślne działania prowadzące do zniszczenia pozytywnego obrazu osoby krzywdzonej, wykorzystujące mechanizmy psychologiczne, zawierające najczęściej przymus i groźby np.: poniżanie, obrażanie, wyzywanie, ośmieszanie, osądzanie, krytykowanie, straszenie, szantażowanie, grożenie, krzyczenie, oskarżanie, obwinianie, oczernianie, kontrolowanie, ograniczanie kontaktów z innymi ludźmi, ograniczanie snu lub pożywienia, czytanie osobistej korespondencji, odmawianie współżycia seksualnego, ujawnianie tajemnic lub sekretów, niszczenie przedmiotów mających wartość dla osoby poniżanej itp. Przemoc psychiczna jest najczęstszą formą przemocy, a zarazem jedną z najtrudniejszych do udowodnienia, gdyż nie pozostawia widocznych śladów jej użycia;
- 3) przemoc seksualna (naruszenie intymności) - polega na zmuszeniu osoby do czynnego bądź biernego udziału w czynnościach seksualnych wbrew jej woli, a także na kontynuowaniu aktywności seksualnej, gdy osoba nie jest w pełni świadoma, bez pytania jej o zgodę lub gdy na skutek zaistniałych warunków obawia się ona odmówić. Przymus może polegać na bezpośrednim użyciu siły, groźbie użycia siły lub emocjonalnym szantażu. Przemocą seksualną będzie np.: wymuszanie pożycia, wymuszanie nieakceptowanych pieszczot lub praktyk seksualnych, wymuszanie seksu z osobami trzecimi, obmacywanie, gwałt, nieliczenie się z życzeniami partnerki/partnera, komentowanie szczegółów anatomicznych, ocenianie sprawności seksualnej, wygląd itp.;
- 4) przemoc ekonomiczna – polega na działaniach zmierzających do całkowitego uzależnienia finansowego osoby poprzez np. odmowę lub ograniczenie dostępu do wspólnych środków finansowych, odbieranie zarobionych pieniędzy, uniemożliwianie bądź ograniczanie podjęcia pracy zarobkowej, niezaspokojenie podstawowych potrzeb materialnych, okradanie, niszczenie rzeczy, włamanie do zamkniętego osobistego pomieszczenia, dysponowanie czyjąś własnością, sprzedawanie osobistych lub wspólnych rzeczy bez uzgodnienia, zmuszanie do spłacania długów, itp.;
- 5) zaniedbanie, czyli naruszenie obowiązku do opieki ze strony osób bliskich, jest formą przemocy ekonomicznej. Wiąże się ona z brakiem zaspokojenia podstawowych potrzeb fizjologicznych i emocjonalnych np.: niezapewnieniem odpowiedniego jedzenia, ubrań, schronienia, bezpieczeństwa, brakiem pomocy w chorobie, nie udzieleniem pomocy, uniemożliwianiem dostępu do miejsc zaspokojenia podstawowych potrzeb: mieszkania, kuchni, łazienki, łóżka itp.

Z charakterystyki osób doświadczających przemocy w rodzinie w podziale na formy doznawanej przemocy przedstawionej w tabeli nr 4 wynika, iż przemoc psychiczna jest najczęściej występującą formą przemocy. Następnie jest przemoc fizyczna, ekonomiczna i seksualna.

Z corocznie opracowywanego przez Komendę Główną Policji dokumentu pn. „Informacja dotycząca realizacji przez Policję procedury „Niebieskie Karty” wynika, iż w 2017 roku dominującą kategorią przemocy w rodzinie była przemoc psychiczna, która stanowiła 46,56% ogólnej liczby odnotowanych przypadków stosowania przemocy w rodzinie. Przemoc fizyczna stanowiła 36,18% liczby ogólnej. Przy czym w obu kategoriach odnotowano wzrost w stosunku do 2016r. Przemoc tzw. ekonomiczna stanowiła 1,13% ogólnej liczby odnotowanych przypadków stosowania przemocy w rodzinie, a tzw. seksualna 0,74%.¹³

Główny ciężar realizacji planu pomocy dla rodziny z problemem przemocy spoczywa na grupach roboczych.

W 2017 roku – powołano 172 grupy robocze, w skład których wchodził pracownicy socjalni, pedagodzy, kuratorzy, przedstawiciele Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Chełmie oraz pracownicy Ośrodka Interwencji Kryzysowej w Chełmie. Grupy robocze spotykały się na 390 posiedzeniach. Biorąc pod uwagę, że w 2017r. było 250 dni roboczych -w ciągu jednego dnia musiały spotykać się średnio dwie grupy robocze, składające się z kilku osób, pracujących na co dzień w różnych instytucjach, mających jeszcze inne obowiązki służbowe, zawodowe. Zgodnie z art. 9a ust. 13 członkowie zespołu interdyscyplinarnego oraz grup roboczych wykonują zadania w ramach obowiązków służbowych lub zawodowych. Zarówno członkowie ZI jak i grup roboczych nie pobierają dodatkowego wynagrodzenia z tego tytułu.

Należy pamiętać, iż z uwagi na złożoność problemu jakim jest przemoc w rodzinie w roku bieżącym grupy robocze pracują z rodzinami, w których Niebieskie Karty zostały założone rok a nawet dwa lata wcześniej, i tak np.: w 2017r. prowadzono 237 „czynnych” Niebieskich Kart, w tym:

- 4 z 2015r.
- 61 z 2016r.
- 172 z 2017r.

W 2017r. zakończono procedurę Niebieskie Karty w przypadku 155 Niebieskich Kart, w tym:

- 94 Niebieskie Kart założone w 2017r. (58 przypadków z powodu ustania przemocy, 36 z powodu braku zasadności prowadzenia),
- 57 Niebieskich Kart założonych w 2016r. (53 przypadki z powodu ustania przemocy, 4 z powodu braku zasadności prowadzenia),
- 4 Niebieskie Karty założone w 2015r. zakończone z powodu ustania przemocy.

¹³ Źródło: *statystyka.policja.pl*

Na koniec 2017r. pozostały 82 „czynne” Niebieskie Karty.

Ponadto 3 NK przekazano do prowadzenia przez Zespoły Interdyscyplinarne w innych miejscowościach.

Wśród działań podjętych przez grupy robocze wobec rodzin dotkniętych przemocą w 2017r. wyróżnić należy:

- wystąpienie do Sądu Rejonowego w Chełmie (Wydział Rodzinny i Nieletnich) o wgląd w sytuację małoletnich (14 przypadków – 2017r);
- wystąpienie z wnioskiem do Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Chełmie o leczenie odwykowe 23 przypadki w 2017r., z tego 8 osób podjęło leczenie odwykowe;
- uczestniczenie w grupie wsparcia 6 osób – 2017r. (grupa wsparcia OIK) i 6 osób – 2016r. (grupa wsparcia MOPR);
- korzystanie z porad psychoterapeutycznych w Ośrodku Profilaktyki, Diagnostyki i Terapii Zdrowia Psychicznego „Rodzina” – 24 osoby – 2017r. (w 2016r. brak tego typu współpracy),
- korzystanie z porady psychiatrycznej w Ośrodku Profilaktyki, Diagnostyki i Terapii Zdrowia Psychicznego „Rodzina” – 1 osoba – 2017r. (w 2016r. brak tego typu współpracy),
- objęcie opieką Ośrodka Specjalistycznej Pomocy i Terapii Osobom Pokrzywdzonym Przepięstwem – 3 osoby – 2017r. i w 2016r. 2 osoby w Katolickim Stowarzyszeniu Pomocy Osobom Potrzebującym „AGAPE” Filia w Chełmie),
- uczestniczenie w terapii w rodzinnej w Katolickim Stowarzyszeniu Pomocy Osobom Potrzebującym „AGAPE” Filia w Chełmie – 2 rodziny – 2017r. (w 2016r. brak tego typu współpracy),
- korzystanie ze wsparcia grupy katolickiej przy Bazylice NNMP w Chełmie – 1 osoba – 2017r. (w 2016r. brak tego typu współpracy),
- uczestniczenie w mediacjach sądowych – 3 rodziny – 2017r. (w 2016r. brak tego typu współpracy),
- umieszczenie interwencyjne w Chełmskim Centrum Pomocy Dziecku i Rodzinie w Chełmie – 1 dziecko – 2017r. i 1 dziecko – 2016r.

Ponadto grupy wsparcia dla osób doznających przemocy w rodzinie są prowadzone również w organizacjach pozarządowych, tj. w Stowarzyszeniu Ośrodek Wspierania Rodziny w Chełmie – 15 osób (2016r.) i w Stowarzyszeniu Integracji Rodzin „PRZYSTAŃ” w Chełmie 26 osób – 2016r. i 2 osoby – 2017r.

W razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie pracownik socjalny wykonujący obowiązki służbowe ma prawo odebrać dziecko z rodziny i umieścić je:

- u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej,
- w rodzinie zastępczej
- w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

W 2017r. procedura odebrania dziecka miała zastosowanie w przypadku dwóch rodzin, odebrano dwójkę dzieci, z których jedno umieszczono pod opieką niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, a drugie w Chełmskim Centrum Pomocy Dziecku i Rodzinie w Chełmie.

Wśród działań podjętych przez grupy robocze wobec sprawców przemocy w 2017r. wyróżnić należy:

- przewiezienie sprawców do Ośrodka Pomocy Osobom Uzależnionym pełniącego funkcję Izby Wyrzeźnień (interwencja domowa podczas której wszczęto procedurę Niebieskie Karty) – 12 osób,
- osadzenie do wyrzeźwienia w Pomieszczeniu Dla Osób Zatrzymanych Komendy Miejskiej Policji w Chełmie – 65 osób,
- procesowe zatrzymanie jako sprawców przestępstw z interwencji – 38 osób,
- stwierdzenie przestępstwa z art. 207 kk - fizyczne lub psychiczne znęcanie się nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy – 39 osób,
- zastosowanie środka zapobiegawczego w postaci aresztu – 16 osób,
- zastosowanie środka zapobiegawczego w postaci dozoru – 18 osób,
- zastosowanie środka zapobiegawczego w postaci zakazu zbliżania się, kontaktów lub nakazów opuszczenia mieszkania – 10 osób,
- podjęcie leczenia odwykowego – 8 osób,
- skierowanie do uczestniczenia w programie oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych – 6 osób, z tego 3 osoby wzięły udział w zajęciach, 2 osoby ukończyły program, (w 2016r. brak tego typu oddziaływań),
- wystąpienie szpitala z wnioskiem o umieszczenie w Domu Pomocy Społecznej – 1 osoba.

Ww. zestawienia ukazują, jak wieloaspektowe, czasochłonne i skomplikowane jest interdyscyplinarne rozwiązywanie problemu jakim jest przemoc w rodzinie. Duża odpowiedzialność i wiele pracy spoczywa na członkach grup roboczych przy Zespole Interdyscyplinarnym. Osoby zaangażowane w pomoc rodzinom z problemem przemocy w rodzinie są narażone na wystąpienie syndromu wypalenia zawodowego. Przeciwdziałać temu zjawisku ma (obok organizacji standardowych szkoleń) m.in. kontynuacja prowadzenia systematycznych superwizji dla członków

grup roboczych, tj. spotkań o charakterze konsultacyjno – wspierającym [działanie 4.1.1].

Zgodnie z art. 6 ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie do zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat należy m.in. w szczególności opracowywanie i realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie. Środki na realizację i obsługę ww. zadania zapewnia budżet państwa.

Uchwałą Nr XXV/361/2016 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 30 grudnia 2016 roku przyjęty został Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2017 – 2020, w którego załączniku nr 2 określone zostały wytyczne dotyczące tworzenia ramowych programów oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie. Na podstawie tychże wytycznych opracowany został „Program oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych Miasta Chełm dla osób stosujących przemoc w rodzinie” - przyjęty uchwałą XXIX/325/17 Rady Miasta Chełm z dnia 28 czerwca 2017r. Realizatorem Programu został Ośrodek Pomocy Osobom Uzależnionym w Chełmie.

We wrześniu 2017r. Prezydent Miasta Chełm złożył wniosek do Wojewody Lubelskiego o przekazanie środków finansowych na realizację „Programu oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych Miasta Chełm dla osób stosujących przemoc w rodzinie,” który został pozytywnie rozpatrzony. Miasto Chełm pozyskało środki finansowe na realizację programu oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych skierowanych do osób stosujących przemoc w rodzinie.

W okresie od września do grudnia 2017r. Programem objęto 3 mężczyzn, z których 2 ukończyło program. Całkowity koszt działania: 2538,00 zł (środki przeznaczono w całości na pokrycie kosztów zatrudnienia osoby prowadzącej zajęcia).

Niewątpliwie wdrożenie przez Ośrodek Pomocy Osobom Uzależnionym w Chełmie „Programu oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych Miasta Chełm dla osób stosujących przemoc w rodzinie” jest jednym z zadań, które miało bardzo istotne znaczenie spośród wszystkich realizowanych w latach 2016 – 2018, gdyż do tej pory nie były na terenie miasta Chełm prowadzone działania skierowane do osób stosujących przemoc w rodzinie. Zaprzestanie przemocy w rodzinie nie jest bowiem możliwe bez podejmowania skutecznych działań skierowanych do sprawców przemocy.

Problemy związane z rekrutacją uczestników (3 osoby) wskazują, iż nadal należy kontynuować intensywną współpracę z Prokuraturą Rejonową w Chełmie oraz Sądem Rejonowym w Chełmie, aby osoby podejrzane lub oskarżone o stosowanie przemocy w rodzinie były kierowane do uczestniczenia ww. Programie, istnieje bowiem małe prawdopodobieństwo, że zgłoszą się one do udziału w nim z własnej woli. Jednakże formuła programu korekcyjno – edukacyjnego przewiduje pracę w grupach (minimum 2 osoby), co bardzo często dodatkowo stanowi dla sprawców przemocy barierę do podjęcia pracy nad sobą.

W związku z powyższym niezbędne jest rozszerzenie oferty Ośrodka Pomocy Osobom Uzależnionym w Chełmie (OPOU) o działania skierowane do osób stosujących przemoc w rodzinie, tj.:

- indywidualne konsultacje prowadzone w OPOU przez osobę/osoby mającą/mające niezbędną wiedzę i doświadczenie w pracy ze sprawcami przemocy, tak aby skutecznie zmotywować je do podjęcia pracy nad zmianą swoich zachowań (przystąpienie do programu korekcyjno – edukacyjnego) [działanie 3.3.1],
- Trening Zastępowania Agresji [działanie 3.3.1],
- programy psychologiczno – terapeutyczne [działanie 3.4.1].

Zgodnie z zapisami Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014 – 2020 jednym z rodzajów działań zmierzających do zmiany zachowań osób stosujących przemoc jest obok możliwości udziału w programach oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych udział w programach psychologiczno – terapeutycznych.

Programy psychologiczno-terapeutyczne powinny być realizowane w odniesieniu do osób stosujących przemoc w rodzinie, u których zostanie wykazana przez specjalistów zasadność realizacji pogłębionych działań terapeutycznych lub psychologicznych, a uczestnictwo w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych okazało się niewystarczającą formą oddziaływań. Programy psychologiczno – terapeutyczne mają zatem stanowić uzupełnienie do programów oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych i są prowadzone w formie indywidualnej, a nie jak oddziaływania korekcyjno – edukacyjne w formie grupowej.

Cele i obszary programu

Cele, obszary i kierunki działania Miejskiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie zostały określone w Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020. Poszczególne rodzaje zadań wynikają zarówno z Krajowego Programu, jak i potrzeb lokalnych.

Cel główny: Zwiększenie skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz zmniejszenie skali tego zjawiska na terenie miasta Chełm.

Z celu głównego wynikają następujące cele szczegółowe:

Cel 1: zintensyfikowanie działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,

Cel 2: zwiększenie dostępności i skuteczności ochrony oraz wsparcia osób dotkniętych przemocą w rodzinie,

Cel 3: zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie,

Cel 4: zwiększenie poziomu kompetencji przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w celu podniesienia jakości i dostępności świadczonych usług.

Podstawowe obszary określone dla Programu oraz ich cele:

1. Profilaktyka i edukacja społeczna – zintensyfikowanie działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie;
2. Ochrona i pomoc osobom dotkniętym przemocą w rodzinie – zwiększenie dostępności i skuteczności ochrony oraz wsparcia osób dotkniętych przemocą w rodzinie;
3. Oddziaływanie na osoby stosujące przemoc w rodzinie - zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie;
4. Podnoszenie kompetencji służb i przedstawicieli podmiotów realizujących działania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie – podniesienie jakości i dostępności świadczonych usług poprzez zwiększenie kompetencji przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Obszary, kierunki i działania Programu

Lp.	Rodzaje działań	Realizatorzy zadania	Wskaźniki	Termin realizacji
Obszar				
1. Profilaktyka i edukacja społeczna				
1.1	<u>Kierunek działania</u> Poszerzenie wiedzy ogółu społeczeństwa, w tym zainteresowanych służb na temat zjawiska przemocy w rodzinie			
1.1.1	Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie na obszarze miasta Chełm, w tym ustalenie odsetka populacji rodzin zagrożonych przemocą w rodzinie	- Urząd Miasta Chełm (Wydział Spraw Społecznych)	- liczba opracowanych diagnoz	2020
1.1.2	Diagnoza mająca na celu oszacowanie liczby dzieci z rodzin zagrożonych przemocą w rodzinie	- Urząd Miasta Chełm (Wydział Spraw Społecznych, Wydział Oświaty)	- liczba opracowanych diagnoz	2019/2020
1.2	<u>Kierunek działania</u> Podniesienie poziomu wiedzy i świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie; zmiana postrzegania przez społeczeństwo problemu przemocy w rodzinie			
1.2.1	Prowadzenie lokalnych kampanii społecznych, które: - obalają mity i stereotypy na temat przemocy w rodzinie, - opisują mechanizmy przemocy w rodzinie oraz jednoznacznie wskazują na ich społeczną szkodliwość i społeczno-kulturowe uwarunkowania, - promują metody wychowawcze bez	- Urząd Miasta Chełm (Wydział Spraw Społecznych) we współpracy z mediami oraz organizacjami pozarządowymi	- liczba lokalnych kampanii społecznych	2019-2021

	użycia przemocy i informują o zakazie stosowania kar cielesnych wobec dzieci przez osoby wykonujące władzę rodzicielską oraz sprawujące opiekę lub pieczę, - promują działania służące przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, w tym ochronę i pomoc dla osób doznających przemocy oraz interwencję wobec osób stosujących przemoc			
1.2.2	Współpraca pomiędzy miastem Chełm a kościołami i związkami wyznaniowymi na terenie miasta Chełm w celu wprowadzenia edukacji na temat zjawiska przemocy w ramach działalności kościołów i związków wyznaniowych	- Urząd Miasta Chełm (Wydział Spraw Społecznych, Wydział Oświaty) - Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Chełmie (ZI)	- liczba podjętych inicjatyw	2019-2021
1.2.3	Rozpowszechnianie materiałów edukacyjno – informacyjnych na temat zjawiska przeciwdziałania przemocy w rodzinie	- Urząd Miasta Chełm (Wydział Spraw Społecznych)	- liczba pakietów edukacyjno – informacyjnych, - liczba podmiotów, które otrzymały pakiety edukacyjno - informacyjne	2019-2021
1.2.4	Organizacja Konferencji podsumowującej 10 lat funkcjonowania Zespołu Interdyscyplinarnego w Chełmie	- Urząd Miasta Chełm (Wydział Spraw Społecznych, Wydział Oświaty) - Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Chełmie (ZI) - organizacje pozarządowe	- liczba uczestników konferencji - liczba podmiotów tworzących lokalny system przeciwdziałania przemocy w rodzinie których przedstawiciele byli obecni na konferencji	2021
1.3	<u>Kierunek działania</u> Poprawa jakości systemu działań profilaktycznych			
1.3.1	Opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie	- Urząd Miasta Chełm (Wydział Spraw Społecznych, Wydział Oświaty) - szkoły i placówki oświatowo – wychowawcze - organizacje pozarządowe	- liczba opracowanych programów - liczba zrealizowanych programów - liczba uczestników programów	2019-2021
1.3.2	Prowadzenie poradnictwa, w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych, alternatywnych wobec stosowania	- Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Chełmie	- liczba placówek prowadzących poradnictwo w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie - liczba programów	2019-2021

	przemocy, metod i kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie oraz w stosunku do grup ryzyka, np. małoletnich w ciąży	- organizacje pozarządowe	- liczba osób, którym udzielono porady (z podziałem na kobiety i mężczyźni oraz na osoby starsze i niepełnosprawne)	
1.3.3	Realizowanie na terenie placówek oświatowo – wychowawczych programów profilaktyki agresji i przemocy dla dzieci i młodzieży	- Urząd Miasta Chełm (Wydział Spraw Społecznych) we współpracy z placówkami oświatowo - wychowawczymi	- liczba placówek oświatowo – wychowawczych realizujących programy - liczba programów - liczba osób, które wzięły udział w programach	2019-2021
1.4	<u>Kierunek działania</u> Realizacja programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie			
1.4.1	Opracowanie i realizacja miejskiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie	- Urząd Miasta Chełm (Wydział Spraw Społecznych)	- liczba opracowanych i realizowanych programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie - liczba uchylonych przez wojewodę uchwał w sprawie przyjęcia programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie	2019-2021
<u>Obszar</u> 2. Ochrona i pomoc osobom dotkniętym przemocą w rodzinie				
2.1	<u>Kierunek działania</u> Rozwój infrastruktury instytucji samorządowych, a także podmiotów oraz organizacji pozarządowych udzielających pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie oraz wypracowanie zasad współpracy			
2.1.1	Funkcjonowanie zespołu interdyscyplinarnego	- Zespół Interdyscyplinarny przy Miejskim Ośrodku Pomocy Rodzinie w Chełmie	- liczba posiedzeń zespołów interdyscyplinarnych - liczba osób objętych pomocą zespołów interdyscyplinarnych (z podziałem na dzieci, kobiety i mężczyźni oraz na osoby starsze i niepełnosprawne) - liczba rodzin objętych pomocą zespołów interdyscyplinarnych – liczba utworzonych grup roboczych - liczba posiedzeń grup roboczych - liczba osób objętych pomocą grup roboczych (z podziałem na dzieci, kobiety i mężczyźni oraz na osoby starsze i niepełnosprawne) - liczba rodzin objętych pomocą grup roboczych	2019-2021
2.1.2	Rozbudowa sieci i poszerzenie oferty placówek wspierających i udzielających pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie, w	- Urząd Miasta Chełm (Wydział Spraw Społecznych, Wydział Oświaty)	- liczba utworzonych punktów konsultacyjnych - zakres i rodzaj świadczonych	2019-2021

	tym: - punktów konsultacyjnych dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie	- szkoły i placówki oświatowo – wychowawcze - organizacje pozarządowe	usług przez ww. podmioty - liczba osób korzystających z oferty podmiotów wspierających i udzielających pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie	
2.1.3	Nawiązywanie i wzmocnienie współpracy pomiędzy podmiotami tworzącymi lokalny system przeciwdziałania przemocy w rodzinie	- Urząd Miasta Chełm (Wydział Spraw Społecznych) we współpracy z podmiotami lub organizacjami pozarządowymi	- liczba zleconych lub wspólnie realizowanych projektów	2019-2021
2.2	<u>Kierunek działania</u> Upowszechnienie informacji i edukacja w zakresie możliwości i form udzielania pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie			
2.2.1	Upowszechnienie informacji w zakresie możliwości i form uzyskania m.in. pomocy: medycznej, psychologicznej, prawnej, socjalnej, zawodowej i rodzinnej	- Urząd Miasta Chełm (Wydział Spraw Społecznych) we współpracy z mediami oraz organizacjami pozarządowymi	- liczba opracowanych i upowszechnionych materiałów informacyjnych - liczba lokalnych kampanii społecznych	2019-2021
2.2.2	Opracowanie i realizacja zajęć edukacyjnych kierowanych do osób dotkniętych przemocą w zakresie podstaw prawnych i zagadnień psychologicznych dotyczących reakcji na przemoc w rodzinie	- Urząd Miasta Chełm (Wydział Spraw Społecznych) - organizacje pozarządowe	- liczba zajęć dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie - liczba osób uczestniczących w zajęciach	2019-2021
2.3	<u>Kierunek działania</u> Udzielanie pomocy i wsparcia osobom dotkniętym przemocą w rodzinie			
2.3.1	Realizowanie przez instytucje publiczne zajmujące się pomocą osobom dotkniętym przemocą w rodzinie pomocy w formie poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego	- Urząd Miasta Chełm (Wydział Spraw Społecznych) przy współpracy z organizacjami pozarządowymi i innymi	- liczba osób objętych pomocą w formie poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego	2019-2021
2.3.2	Wprowadzenie do stałej oferty usług świadczonych przez Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Chełmie nw. zadań: - prowadzenie Grupy Wsparcia dla osób doświadczających przemocy w rodzinie (minimum 2 edycje w roku) - prowadzenie programu „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców” dla mieszkańców miasta Chełm (minimum 2 edycje w roku)	- Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Chełmie	- liczba wprowadzonych w danym roku usług - liczba grup wsparcia w danym roku -liczba osób, które uczestniczyły w grupach wsparcia (z podziałem na płeć) - liczba programów „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców” w danym roku -liczba osób, które uczestniczyły w programie „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców” (z podziałem na płeć)	2019-2021
2.3.3	Zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w	- Ośrodek Interwencji	- liczba miejsc w ośrodkach interwencji kryzysowych - liczba osób dotkniętych przemocą	2019-2021

	całodobowych ośrodkach interwencji kryzysowej	Kryzysowej w Chełmie	w rodzinie, które skorzystały z miejsc w ośrodkach interwencji kryzysowych (z podziałem na dzieci, kobiety i mężczyźni oraz na osoby starsze i niepełnosprawne)	
2.3.4	Wzmocnienie ochrony osób dotkniętych przemocą w rodzinie w toku postępowania karnego poprzez przesłuchiwanie dzieci w przyjaznych pokojach przesłuchań oraz tworzenie odpowiednich warunków do przesłuchiwania dorosłych osób dotkniętych przemocą w rodzinie	- Komenda Miejska Policji w Chełmie	- liczba przyjaznych pokoi przesłuchań - liczba dzieci przesłuchanych w przyjaznych pokojach przesłuchań	2019-2021
2.3.5	Zapewnienie bezpieczeństwa krzywdzonym dzieciom w trybie art. 12a ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie	- Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Chełmie (Zespół ds. Pieczy Zastępczej)	- liczba dzieci, które zostały odebrane z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia w związku z przemocą w rodzinie (z podziałem na chłopców i dziewczynki) w tym: a) liczba dzieci umieszczonych u innej, niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rozumieniu art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny b) liczba dzieci umieszczonych w rodzinie zastępczej c) liczba dzieci umieszczonych w placówce opiekuńczo-wychowawczej	2019-2021
2.3.6	Wykonywanie obowiązków wynikających z orzeczeń sądów przekazywanych na podstawie art. 181a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny wykonawczy	- Urząd Miasta Chełm (Wydział Spraw Społecznych)	- liczba otrzymanych wyroków sądowych - liczba czynności podjętych w związku z otrzymanym odpisem	2019-2021
<u>Kierunek działania</u>				
2.4	Monitoring skuteczności działań pomocowych			
2.4.1	Badanie skuteczności pomocy udzielanej rodzinom dotkniętym przemocą	- Zespół Interdyscyplinar ny przy Miejskim Ośrodku Pomocy Rodzinie w Chełmie	- liczba zakończonych procedur „Niebieskie Karty” z uwagi na ustanie przemocy w rodzinie	2019-2021
<u>Obszar</u>				
3. Oddziaływanie na osoby stosujące przemoc w rodzinie				
<u>Kierunek działania</u>				
3.1	Tworzenie i rozszerzanie ofert oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie, realizowanych przez instytucje samorządowe, a także podmioty oraz organizacje pozarządowe, a także wypracowanie zasad współpracy pomiędzy tymi instytucjami i podmiotami oraz organizacjami pozarządowymi			
3.1.1	Ewidencjonowanie instytucji samorządowych, podmiotów oraz organizacji pozarządowych, które realizują oferty dla osób stosujących	- Urząd Miasta Chełm (Wydział Spraw Społecznych)	- coroczne aktualizowanie na stronie internetowej miasta Chełm bazy teled adresowej podmiotów oraz organizacji	2019-2021

	przemoc w rodzinie, a w szczególności realizujących programy korekcyjno-edukacyjne	we współpracy z organizacjami pozarządowymi	pozarządowych realizujących oddziaływania wobec osób stosujących przemoc w rodzinie - liczba informatorów zawierających dane teleadresowe podmiotów oraz organizacji pozarządowych, a także zakres realizowanych przez nie oddziaływań w szczególności korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie	
3.1.2	Przesyłanie zaktualizowanego informatora, o którym mowa w pkt 3.1.1, Prezesowi Sądu Rejonowego w Chełmie, Prokuratorowi Rejonowemu w Chełmie i Komendantowi Miejskiemu Policji w Chełmie do dnia 15 lipca każdego kolejnego roku	- Urząd Miasta Chełm (Wydział Spraw Społecznych)	- przekazanie wymienionym podmiotom aktualnego informatora w wersji elektronicznej	2019-2021
3.1.3	Rozpowszechnienie informatora w pionach organizacyjnych miasta Chełm	- Urząd Miasta Chełm (Wydział Spraw Społecznych)	- umieszczenie informatora na stronie internetowej do dnia 15 sierpnia każdego kolejnego roku	2019-2021
3.2	<u>Kierunek działania</u> Interweniowanie oraz reagowanie właściwych służb na stosowanie przemocy w rodzinie			
3.2.1	Stosowanie procedury „Niebieskie Karty” przez uprawnione podmioty	- Zespół Interdyscyplinar ny przy Miejskim Ośrodku Pomocy Rodzinie w Chełmie	- liczba sporządzonych formularzy „Niebieskich Kart - A” - liczba rodzin objętych procedurą „Niebieskie Karty” - liczba rodzin wobec których wszczęto procedurę „Niebieskie Karty” w okresie sprawozdawczym - liczba spraw zakończonych w wyniku ustania przemocy w rodzinie - liczba spraw zakończonych w wyniku braku zasadności podejmowanych działań - liczba zakończonych procedur „Niebieskie Karty”, na skutek ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy w rodzinie oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy	2019-2021
3.2.2	Aktywność i współdziałanie oraz wymiana informacji pomiędzy służbami w zakresie monitoringu zachowań osób uprzednio skazanych za stosowanie przemocy w rodzinie	- Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Chełmie	- liczba przekazanych Policji lub kuratorom sądowym informacji przez pracowników socjalnych o ponownym stosowaniu przemocy w rodzinie przez osoby uprzednio skazane za tego rodzaju przemoc	2019-2021
3.2.3	Występowanie do sądu o zastosowanie wobec osób	- Prokuratura Rejonowa w	- liczba wniosków do sądu w przedmiocie zastosowania	2019-2021

	stosujących przemoc w rodzinie środków karnych lub probacyjnych polegających na obowiązku powstrzymywania się od przebywania w określonych miejscach, kontaktowania się lub zbliżania do pokrzywdzonego, zakazie przebywania w określonych miejscach, opuszczenia przez sprawcę lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym.	Chełmie	środków karnych i probacyjnych - liczba orzeczeń sądowych uwzględniających w/w wnioski w postępowaniu wykonawczym	
3.3	<u>Kierunek działania</u> Realizowanie wobec osób stosujących przemoc w rodzinie programów oddziaływań korekcyjno- edukacyjnych zmierzających do zaprzestania przemocy w rodzinie			
3.3.1	Wprowadzenie do stałej oferty usług świadczonych przez Ośrodek Pomocy Osobom Uzależnionym w Chełmie nw. zadań: - prowadzenie indywidualnych konsultacji przez osobę/osoby mającą/mające niezbędną wiedzę i doświadczenie w pracy ze sprawcami przemocy, tak aby skutecznie zmotywować je do podjęcia pracy nad zmianą swoich zachowań (przystąpieniem do programu korekcyjno – edukacyjnego) - prowadzenie Treningu Zastępowania Agresji	- Ośrodek Pomocy Osobom Uzależnionym w Chełmie	- liczba przeprowadzonych konsultacji - liczba konsultowanych osób - liczba przeprowadzonych Treningów Zastępowania Agresji - liczba uczestników Treningów Zastępowania Agresji	2019-2021
3.3.2	Opracowanie i realizacja programów oddziaływań korekcyjno- edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie w warunkach wolnościowych	- Ośrodek Pomocy Osobom Uzależnionym w Chełmie	- liczba edycji programów oddziaływań korekcyjno- edukacyjnych	2019-2021
3.3.3	Monitorowanie udziału osób stosujących przemoc w rodzinie w oddziaływaniach korekcyjno- edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie	- Ośrodek Pomocy Osobom Uzależnionym w Chełmie	- coroczne raporty wskazujące: a) liczbę podmiotów realizujących programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych b) liczbę osób przystępujących do uczestnictwa w programach oddziaływań korekcyjno- edukacyjnych (z podziałem na kobiety i mężczyźni) c) liczbę osób, które ukończyły program oddziaływań korekcyjno- edukacyjnych (z podziałem na kobiety i mężczyźni)	2019-2021
3.3.4	Badanie skuteczności programów oddziaływań korekcyjno- edukacyjnych kierowanych do osób stosujących przemoc w rodzinie poprzez monitorowanie ich zachowań przez okres do 3 lat po ukończeniu programu korekcyjno - edukacyjnego	- Ośrodek Pomocy Osobom Uzależnionym w Chełmie	- liczba osób stosujących przemoc w rodzinie, które po ukończeniu programu oddziaływań korekcyjno- edukacyjnych powróciły do zachowań polegających na stosowaniu przemocy w rodzinie (z podziałem na kobiety i mężczyźni)	2019-2021
3.4.	<u>Kierunek działania</u> Realizowanie programów psychologiczno – terapeutycznych dla osób stosujących przemoc			

	w rodzinie zmierzających do zmiany wzorców zachowań			
3.4.1	Opracowanie i realizacja programów psychologiczno – terapeutycznych dla osób stosujących przemoc w rodzinie	- Ośrodek Pomocy Osobom Uzależnionym w Chełmie	- liczba programów psychologiczno – terapeutycznych dla osób stosujących przemoc w rodzinie - liczba osób, które przystąpiły do programów psychologiczno – terapeutycznych - liczba osób, które ukończyły program psychologiczno – terapeutyczny	2019-2021
3.4.2	Badanie skuteczności programów psychologiczno – terapeutycznych dla osób stosujących przemoc w rodzinie	- Ośrodek Pomocy Osobom Uzależnionym w Chełmie	- liczba osób stosujących przemoc w rodzinie, które po ukończeniu programów psychologiczno – terapeutycznych dla osób powróciły do zachowań polegających na stosowaniu przemocy w rodzinie	2019-2021
<u>Obszar</u>				
4. Podnoszenie kompetencji służb i przedstawicieli podmiotów realizujących działania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie				
<u>Kierunek działania</u>				
4.1	Wzmocnienie kompetencji zawodowych oraz przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu osób realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie			
4.1.1	Wdrożenie systemu wsparcia dla osób pracujących bezpośrednio z osobami dotkniętymi przemocą w rodzinie i z osobami stosującymi przemoc, w formie m.in. superwizji, coachingu, grup wsparcia	- Urząd Miasta Chełm (Wydział Spraw Społecznych)	- liczba osób poddanych różnym formom poradnictwa i wsparcia psychologicznego	2019-2021
4.1.2	Podnoszenie kompetencji zawodowych osób będących przedstawicielami instytucji i organizacji pozarządowych tworzących lokalny system przeciwdziałania przemocy w rodzinie	- Urząd Miasta Chełm (Wydział Spraw Społecznych) we współpracy z instytucjami i organizacjami pozarządowymi tworzącymi lokalny system przeciwdziałania przemocy w rodzinie	- liczba kursów, szkoleń, konferencji, seminariów, itp. w których udział wzięli przedstawiciele instytucji i organizacji pozarządowych tworzących lokalny system przeciwdziałania przemocy w rodzinie - liczba przedstawicieli instytucji i organizacji pozarządowych tworzących lokalny system przeciwdziałania przemocy w rodzinie, którzy podnieśli swoje kompetencje	2019-2021

Przewidywane efekty Programu

Zakłada się, że zadania realizowane w ramach Programu doprowadzą do zwiększenia skuteczności pomocy i wsparcia osobom oraz rodzinom zagrożonym i dotkniętym przemocą poprzez:

- wzmocnienie i upowszechnienie działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- podniesienie świadomości społecznej w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- zmniejszenie liczby osób i rodzin dotkniętych przemocą,
- zwiększenie dostępności do pomocy specjalistycznej osobom i rodzinom doświadczającym przemocy, w tym zapewnienie miejsc w całodobowych placówkach udzielających pomocy,
- podniesienie jakości usług świadczonych przez przedstawicieli instytucji realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- zintensyfikowanie i podniesienie jakości działań w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie,
- wzrost liczby osób profesjonalnie zajmujących się świadczeniem usług na rzecz osób i rodzin zagrożonych i dotkniętych przemocą oraz osób stosujących przemoc w rodzinie.

Finansowanie Programu

Miejski Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Chełmie na lata 2019 – 2021 realizowany będzie ze środków budżetu miasta Chełm corocznie określanych w uchwale budżetowej, w tym ze środków pochodzących z opłat za wydanie zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych, a także z budżetu państwa oraz środków pozabudżetowych pozyskiwanych z innych źródeł.

Sposoby monitorowania Programu

Miejski Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Chełmie na lata 2019 – 2021 monitorowany będzie poprzez:

- 1) bieżącą wymianę informacji pomiędzy instytucjami i organizacjami pozarządowymi tworzącymi lokalny system przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie miasta Chełm;

- 2) sporządzenie corocznego „Sprawozdania z realizacji „Miejskiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Chełmie na lata 2019 – 2021” i przedłożenie go Radzie Miasta Chełm oraz Komisji Rodziny, Zdrowia i Ochrony Środowiska Rady Miasta Chełm;
- 3) sporządzenie corocznego „Sprawozdania z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie” (MOPR);
- 4) sprawozdanie sporządzone zostanie w formie tabelarycznej w oparciu o określone dla każdego działania wskaźniki.